HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

14 noiembrie 2013 *

„Azil — Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene — Articolul 4 — Regulamentul (CE) nr. 343/2003 — Articolul 3 alineatele (1) și (2) — Determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate în unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe — Articolele 6-12 — Criterii de determinare a statului membru responsabil — Articolul 13 — Clauză reziduală”

În cauza C-4/11,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Hessischer Verwaltungsgerichtshof (Germania), prin decizia din 22 decembrie 2010, primită de Curte la 5 ianuarie 2011, în procedura

Bundesrepublik Deutschland

împotriva

Kaveh Puid,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte, doamna R. Silva de Lapuerta, domnii M. Ilešič, L. Bay Larsen (raportor) și M. Safjan, președinți de cameră, domnii J. Malenovský, E. Levits, A. Ó Caoimh, J.-C. Bonichot, D. Šváby, doamnele M. Berger și A. Prechal, judecători,

avocat general: domnul N. Jääskinen,

grefier: domnul K. Malacek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 22 ianuarie 2013,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru guvernul german, de N. Graf Vitzthum, în calitate de agent;

— pentru domnul Puid, de U. Schlung-Muntau, Rechtsanwältin;

— pentru guvernul belgian, de T. Materne, în calitate de agent;

— pentru Irlanda, de D. O’Hagan, în calitate de agent, asistat de D. Conlan Smyth, barrister;

* Limba de procedură: germana.

— pentru guvernul elen, de A. Samoni-Rantou, de M. Michelogiannaki, de T. Papadopoulou, de F. Dedousi și de G. Papagianni, în calitate de agenți;

— pentru guvernul francez, de G. de Bergues și de B. Beaupère-Manokha, în calitate de agenți;

— pentru guvernul italian, de G. Palmieri, în calitate de agent, asistată de L. D'Ascia, avvocato dello Stato;

— pentru guvernul polonez, de M. Szpunar, în calitate de agent;

— pentru guvernul Regatului Unit, de C. Murrell, în calitate de agent;

— pentru guvernul elvețian, de O. Kjelsen, în calitate de agent;

— pentru Comisia Europeană, de M. Condou-Durande și de W. Bogensberger, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 18 aprilie 2013,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 3 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr. 343/2003 al Consiliului din 18 februarie 2003 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe (JO L 50, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 56, denumit în continuare „regulamentul").

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Bundesrepublik Deutschland, reprezentată de Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Oficiul Federal pentru Migrație și Refugiați, denumit în continuare „Bundesamt"), pe de o parte, și domnul Puid, resortisant iranian, pe de altă parte, în legătură cu decizia Bundesamt de a declara inadmisibilă cererea de azil a acestuia și de a ordona transferul său spre Grecia.

Cadrul juridic

3 Articolul 3 alineatele (1) și (2) din regulament prevede:

„(1) Statele membre examinează cererea de azil prezentată de un resortisant al unei țări terțe oricăruia dintre ele, la frontieră sau pe teritoriul statului membru în cauză. Cererea este examinată de un singur stat membru, și anume acela pe care criteriile stabilite de capitolul III îl desemnează responsabil.

(2) Prin derogare de la alineatul (1), fiecare stat membru poate examina o cerere pentru azil care îi este prezentată de un resortisant al unei țări terțe, chiar dacă această examinare nu este responsabilitatea sa în temeiul criteriilor prezentate de prezentul regulament. În acest caz, acel stat membru devine statul membru responsabil în sensul prezentului regulament și își asumă obligațiile asociate acestei responsabilități. [...]"

4 Articolul 5 alineatul (1) din regulament are următorul cuprins:

„Criteriile pentru determinarea statului membru responsabil sunt aplicate în ordinea în care acestea sunt prezentate în [capitolul III]."

5 În vederea determinării statului membru responsabil în sensul articolului 3 alineatul (1) din regulament, capitolul III din acesta prevede o listă de criterii obiective și ierarhizate.

6 Articolul 6 din regulament indică statul membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate de un minor neînsoțit.

7 Articolele 7 și 8 din regulament sunt aplicabile solicitanților de azil care au un membru al familiei căruia i-a fost permis să rezide în calitate de refugiat într-un stat membru sau a cărui cerere nu a făcut încă obiectul unei prime decizii pe fond într-un astfel de stat.

8 Articolul 9 din regulament privește solicitanții de azil titulari ai unui permis de ședere sau ai unei vize valabile sau expirate.

9 Criteriul prevăzut la articolul 10 alineatul (1) din regulament este următorul:

„Atunci când se stabilește […] că un solicitant de azil a trecut ilegal frontiera într-un stat membru pe uscat, pe mare sau pe calea aerului venind dintr-o țară terță, statul membru în care s-a intrat astfel este responsabil de examinarea cererii de azil. [...]”

10 Criteriul care figurează la articolul 11 din regulament se poate aplica, în anumite condiții, atunci când un solicitant de azil a intrat pe teritoriul unui stat membru în care este exonerat de obligația de a deține viză.

11 Articolul 12 din regulament se referă la cererile de azil formulate în zona de tranzit internațional a unui aeroport al unui stat membru.

12 Articolul 13 din regulament prevede că, atunci când niciun stat membru nu poate fi desemnat potrivit ierarhiei criteriilor, regula care se aplică este că va fi responsabil de examinarea cererii primul stat membru în care a fost înregistrată cererea de azil.

Litigiul principal și întrebarea preliminară

13 Domnul Puid, născut în 1979, a sosit în Grecia la 20 octombrie 2007, cu un zbor de la Teheran (Iran) la Atena (Grecia), folosindu-se de documente de călătorie falsificate. După ce a rămas patru zile în Grecia, a călătorit mai departe spre Frankfurt am Main (Germania), unde a depus cererea de azil.

14 În aceste condiții, s-a dispus luarea sa în custodie publică până la 25 ianuarie 2008 pentru garantarea returnării sale. În continuare, domnul Puid a sesizat, prin procedura măsurilor provizorii, Verwaltungsgericht Frankfurt am Main, solicitând, printre altele, pronunțarea unei somații prin care Bundesrepublik Deutschland să fie obligată să se declare responsabilă de examinarea cererii sale de azil în temeiul articolului 3 alineatul (2) din regulament. Instanța menționată a dispus ca domnul Puid să nu fie transferat spre Grecia înainte de 16 ianuarie 2008.

15 La 14 decembrie 2007, Bundesamt a declarat inadmisibilă cererea sa de azil și a dispus transferul său spre Grecia. Astfel, acesta a considerat că Republica Elenă este statul membru responsabil de examinarea acestei cereri și nu a identificat niciun motiv care să poată determina Bundesrepublik Deutschland să aplice articolul 3 alineatul (2) din regulament. La 23 ianuarie 2008, domnul Puid a fost transferat în Grecia.

16 Cu toate acestea, între timp, domnul Puid a sesizat la 25 decembrie 2007 Verwaltungsgericht Frankfurt am Main cu o acțiune având ca obiect anularea acestei decizii a Bundesamt și obligarea Bundesrepublik Deutschland să se declare responsabilă cu privire la cererea sa de azil.

17 Prin hotărârea din 8 iulie 2009, Verwaltungsgericht Frankfurt am Main a anulat decizia Bundesamt și a concluzionat că executarea ordinului de returnare era nelegală. Această decizie se întemeiază pe faptul că Bundesrepublik Deutschland era ținută să exercite dreptul de asumare a responsabilității conferit de articolul 3 alineatul (2) din regulament, având în vedere în special condițiile de primire a solicitanților de azil și de soluționare a cererilor de azil în Grecia.

18 Bundesrepublik Deutschland, reprezentată de Bundesamt, a formulat apel împotriva acestei hotărâri în fața Hessischer Verwaltungsgerichtshof.

19 În aceste condiții, Hessischer Verwaltungsgerichtshof, prin decizia din 22 decembrie 2010, a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții patru întrebări preliminare prin care se urmărește stabilirea domeniului de aplicare al articolului 3 alineatul (2) din regulament în ipoteza în care situația care predomină în statul membru pe care criteriile enunțate în capitolul III din regulament îl desemnează drept responsabil de examinarea unei cereri de azil periclitează drepturile fundamentale ale solicitantului de azil în cauză.

20 La 20 ianuarie 2011, Bundesamt a acceptat să examineze cererea de azil a domnului Puid în temeiul articolului 3 alineatul (2) din regulament. Ulterior, acesta i-a recunoscut calitatea de refugiat printr-o decizie din 18 mai 2011.

21 Hessischer Verwaltungsgerichtshof consideră totuși că cererea sa de decizie preliminară mai are obiect în măsura în care domnul Puid poate justifica un interes legitim în stabilirea nelegalității deciziei din 14 decembrie 2007, în vederea obținerii examinării unei cereri în despăgubire întemeiate pe luarea în custodie publică dispusă în privința sa.

22 Prin scrisoarea din 21 decembrie 2011, grefa Curții a transmis instanței de trimitere Hotărârea din 21 decembrie 2011, N. S. și alții (C-411/10 și C-493/10, Rep., p. I-13905), invitând-o să precizeze dacă, în lumina acestei hotărâri, dorea să mențină trimiterea sa preliminară.

23 Prin decizia din 1 iunie 2012, primită de Curte la 8 iunie 2012, Hessischer Verwaltungsgerichtshof a retras primele trei întrebări, considerând că acestea au primit un răspuns suficient în Hotărârea N. S. și alții, citată anterior. Instanța de trimitere consideră însă că, în vederea precizării întinderii acestei hotărâri cu privire la posibilitatea solicitantului de a se prevala în justiție de obligația statului membru în care se află de a examina cererea sa de azil, este necesară menținerea următoarei întrebări:

„Obligația [...] statului membru de exercitare a posibilității conferite de articolul 3 alineatul (2) prima teză din [regulament] dă solicitantului de azil un drept subiectiv de a solicita asumarea responsabilității de către acest stat membru, susceptibil să fie invocat în justiție?”

Cu privire la întrebarea preliminară

24 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă un solicitant de azil se poate prevala, în fața unei instanțe naționale, de obligația statului membru în care a prezentat o cerere de azil de a examina această cerere, în temeiul articolului 3 alineatul (2) din regulament, în cazul în care situația care predomină în statul membru pe care criteriile enunțate în capitolul III din regulament îl desemnează drept responsabil de examinarea respectivei cereri de azil periclitează drepturile fundamentale ale solicitantului de azil menționat.

25 De la bun început trebuie să se constate că din deciziile pronunțate de instanța de trimitere la 22 decembrie 2010 și la 1 iunie 2012 reiese că această întrebare se bazează pe premisa potrivit căreia, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, statul membru în care solicitantul de azil și-a prezentat cererea ar fi obligat să își exercite dreptul de asumare a responsabilității conferit de articolul 3 alineatul (2) din regulament.

26 Or, această dispoziție nu poate întemeia o astfel de premisă.

27 În această privință, trebuie amintit că, conform articolului 3 alineatul (1) din regulament, o cerere de azil este examinată de un singur stat membru, și anume acela pe care criteriile stabilite în capitolul III din regulament îl desemnează drept responsabil.

28 Cu toate acestea, articolul 3 alineatul (2) din regulament prevede că, prin derogare de la alineatul (1) al articolului menționat, fiecare stat membru poate examina o cerere de azil care îi este prezentată de un resortisant al unei țări terțe, chiar dacă această examinare nu este responsabilitatea sa în temeiul criteriilor stabilite de regulament.

29 Deși Curtea a amintit, la punctul 107 din Hotărârea N. S. și alții, citată anterior, că, într-un context precum cel în cauză în această hotărâre, statul membru care procedează la determinarea statului membru responsabil dispune de facultatea prevăzută la articolul 3 alineatul (2) din regulament de a examina el însuși cererea, totuși nu a constatat că statul menționat este ținut să o examineze.

30 În schimb, trebuie subliniat că Curtea a statuat că revine statelor membre obligația de a nu transfera un solicitant de azil către statul membru pe care criteriile enunțate în capitolul III din regulament îl desemnează drept responsabil atunci când acestea nu pot ignora faptul că deficiențele sistemice ale procedurii de azil și ale condițiilor de primire a solicitanților de azil în acest stat membru constituie motive serioase și întemeiate să se creadă că solicitantul va fi expus unui risc real de a fi supus unor tratamente inumane sau degradante în sensul articolului 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (a se vedea în acest sens Hotărârea N. S. și alții, citată anterior, punctele 94 și 106).

31 Revine instanței de trimitere sarcina de a examina dacă astfel de deficiențe sistemice existau la data executării deciziei de transfer al domnului Puid în Grecia.

32 În ceea ce privește aspectul dacă statul membru care nu poate să efectueze transferul solicitantului de azil către statul membru identificat inițial drept responsabil în temeiul regulamentului este obligat să examineze el însuși cererea, trebuie amintit că în capitolul III din acest regulament sunt prevăzute anumite criterii și că, în conformitate cu articolul 5 alineatul (1) din regulament, aceste criterii se aplică în ordinea în care sunt prezentate în capitolul menționat (Hotărârea N. S. și alții, citată anterior, punctul 95).

33 În consecință, astfel cum a statuat deja Curtea, sub rezerva prerogativei de a examina el însuși cererea menționată la articolul 3 alineatul (2) din regulament, imposibilitatea de a transfera un solicitant de azil către statul membru desemnat inițial drept responsabil potrivit criteriilor prevăzute în capitolul III din regulament impune statului membru care trebuia să efectueze acest transfer să continue examinarea criteriilor din capitolul menționat pentru a verifica dacă vreunul dintre aceste criterii permite identificarea unui alt stat membru drept responsabil de examinarea cererii de azil (Hotărârea N. S. și alții, citată anterior, punctele 96 și 107).

34 Dacă acest lucru nu este posibil, primul stat membru în care a fost prezentată cererea de azil este responsabil de această examinare în temeiul articolului 13 din regulament (a se vedea în acest sens Hotărârea N. S. și alții, citată anterior, punctul 97).

35 Cu toate acestea, trebuie ca statul membru în care se află solicitantul de azil să se asigure că încălcarea drepturilor fundamentale ale acestuia nu se agravează printr-o procedură de determinare a statului membru responsabil care ar avea o durată nerezonabilă. La nevoie, revine acestui stat obligația de a examina el însuși cererea în conformitate cu modalitățile prevăzute la articolul 3 alineatul (2) din regulament (Hotărârea N. S. și alții, citată anterior, punctele 98 și 108).

36 Având în vedere cele ce precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că, atunci când statele membre nu pot ignora faptul că deficiențele sistemice ale procedurii de azil și ale condițiilor de primire a solicitanților de azil în statul membru desemnat inițial drept responsabil în temeiul criteriilor prevăzute în capitolul III din regulament constituie motive serioase și întemeiate să se creadă că solicitantul de azil în cauză va fi expus unui risc real de a fi supus unor tratamente inumane sau degradante în sensul articolului 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, ceea ce revine instanței de trimitere să verifice, statul membru care procedează la determinarea statului membru responsabil este ținut să nu transfere solicitantul de azil către statul membru desemnat inițial drept responsabil și, sub rezerva exercitării facultății de a examina el însuși cererea, să continue examinarea criteriilor din capitolul menționat pentru a stabili dacă vreunul dintre aceste criterii sau, în lipsa lor, articolul 13 din același regulament permite identificarea unui alt stat membru drept responsabil.

37 În schimb, într-o astfel de situație, imposibilitatea transferului unui solicitant de azil către statul membru desemnat inițial drept responsabil nu implică, în sine, că statul membru care procedează la determinarea statului membru responsabil este ținut să examineze el însuși cererea de azil în temeiul articolului 3 alineatul (2) din regulament.

Cu privire la cheltuielile de judecată

38 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Atunci când statele membre nu pot ignora faptul că deficiențele sistemice ale procedurii de azil și ale condițiilor de primire a solicitanților de azil în statul membru desemnat inițial drept responsabil în temeiul criteriilor prevăzute în capitolul III din Regulamentul (CE) nr. 343/2003 al Consiliului din 18 februarie 2003 de stabilire a criteriilor și mecanismelor de determinare a statului membru responsabil de examinarea unei cereri de azil prezentate într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe constituie motive serioase și întemeiate să se creadă că solicitantul de azil în cauză va fi expus unui risc real de a fi supus unor tratamente inumane sau degradante în sensul articolului 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, ceea ce revine instanței de trimitere să verifice, statul membru care procedează la determinarea statului membru responsabil este ținut să nu transfere solicitantul de azil către statul membru desemnat inițial drept responsabil și, sub rezerva exercitării facultății de a examina el însuși cererea, să continue examinarea criteriilor din capitolul menționat pentru a stabili dacă vreunul dintre aceste criterii sau, în lipsa lor, articolul 13 din același regulament permite identificarea unui alt stat membru drept responsabil.

În schimb, într-o astfel de situație, imposibilitatea transferului unui solicitant de azil către statul membru desemnat inițial drept responsabil nu implică, în sine, că statul membru care procedează la determinarea statului membru responsabil este ținut să examineze el însuși cererea de azil în temeiul articolului 3 alineatul (2) din Regulamentul nr. 343/2003.

Semnături